

ВРЕДНОВАЊЕ ПРЕДМЕТА ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ-ИЗАБРАНИ СПОРТ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Зоран Сретеновић, просветни саветник у Школској управи Крагујевац, радио је 15 година као професор физичког васпитања, 3 године на пословима школског надзорника за физичко васпитање, 2 године обављао послове управног надзора као инспектор Министарства просвете и спорта, а од 2005. године ради послове просветног саветника. Врхунски атлетичар и кошаркашки тренер савезног ранга такмичења. Аутор 4 акредитована програма за стручно усавршавање запослених у образовању. До сада објављивао у часопису Физичка култура. Спољни стручни сарадник Завода за унапређивање образовања и васпитања. Члан радне групе Националног просветног савета која је сачинила мере за унапређивање наставе физичког васпитања. Члан комисије за полагање испита за лиценцу запослених у образовању. Члан Управног одбора Друштва педагога физичке културе Србије.

ВРЕДНОВАЊЕ ПРЕДМЕТА ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ-ИЗАБРАНИ СПОРТ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

АПСТРАКТ

У раду се говори о настави предмета физичко васпитање-изабрани спорт са аспекта планирања, реализације и њихове усклађености са исказаним жељама и интересовањима ученика, како би се на основу добијених података добила објективна слика о реализацији предмета физичко васпитање-изабрани спорт и његовим домаћајима. У циљу актуелизације проблема и утврђивања стварног стања наставе физичко васпитање-изабрани спорт анкетирани су 951 ученик осмог разреда у 41 основној школи и прегледана педагошка документација и евиденција, уз настојање да се утврди да ли се настава овог предмета остварује у складу са прописаним циљем и задатком предмета. Добијени резултати прилично забрињавају. Сагледавајући везу обавезног изборног предмета физичко васпитање-изабрани спорт са обавезним предметом физичко васпитање, и са обзиром на

результате овог истраживања, доводи се у питање начин изјашњавања ученика планирање и реализација, а самим тим и квалитет наставе овог предмета. Можда је боље у оваквим околностима обавезном предмету физичко васпитање повећати недељни фонд часова на три.

Кључне речи: жеља, интересовање, планирање, реализација, континуитет.

ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊУ

Савремена техничко-технолошка достигнућа и савремени начин живота изложили су савременог човека великом емоционалном и интелектуалном напору, који је праћен смањеним физичким ангажовањем. Јувеналова изрека „У здравом телу, здрав дух“, данас добија све више на значају. Током историје значај физичког васпитања је различито тумачен, да би у нашој епохи, физичко васпитање било у функцији очувања здравља, као једно од темељних вредности у животу сваког човека. Физичким васпитањем се негује, развија и унапређују психофизичке способности и здравље, што му даје обележја универзалности. Реални донети и правци деловања физичке активности, њена улога у животу савременог човека, односно њене основне функције, аутори различито тумаче и углавном се оне посматрају у склопу физичког васпитања и спорта. Ради разумевања суштине наставе физичког васпитања неопходно је дефинисати социјалне аспекте и друге објективне функције овог предмета. Израз функција у друштвеним наукама најчешће је везан за појам функционисања (дејствовати, делати, радити, ићи, вршити службу, службовати), чиме се под функцијама физичког васпитања подразумева „њој својствена особеност да делује на човека и људске односе, задовољавајући и развијајући потребе појединаца и друштва“(Матвејев, 1984) путем непосредне усмерене активности. Велики број аутора има различита полазишта ове проблематике која су утицала да тумаче, дефинишу и сагледавају функције физичког васпитања на различите начине. Разноликост се креће од тога да се функције физичког васпитања свде на нека појединачна својства, чиме умањују потенцијал физичког васпитања, до тога да се функцијама понекад додају и неке функције, које, ипак, примарно не припадају (или не припадају “само“) физичком васпитању. Велики број аутора у најновијим анализама представља или утврђује функцију физичког васпитања.

Матвејев (1984) прави поделу у две групе: специфичне (посебне образовне; нарочите практичне функције; посебне „спортске“; специфичне рекреативне и здравствено-рехабилитационе), опште културне (комуникативна; транслаторно-информативна; нормативна и естетска).

Петерсон је (по Матвејеву, 1984) издвојио пет функција: социјално-практична (социјална функција), информативно-сазнајна (когнитивна функција), комуникативно-васпитна (педагошка функција), естетска и функција одмора и забаве (рекреативна функција), наглашавајући да се не стварају само културне вредности, већ и могућности за саморазвој и деловање, чиме се остварују стваралачке могућности и у физичкој и у духовној сфери.

У свету и код нас доминантна је студија америчког аутора Лумпкинове (Лумпкин, 1987) о функцијама физичког васпитања, која почива на теорији развоја личности (три основна подручја развоја: когнитивни, афективни и психомоторни), па тако су као исход настале: когнитивне функције физичког васпитања, афективне функције физичког васпитања и психомоторне функције физичког васпитања. Когнитивне функције физичког васпитања: познавање (функционисања тела, здравља, раста и развојних процеса, моторичког учења); разумевање (правила игре, вештине, стратегија, безбедност, лепо понашање).

Афективне функције физичког васпитања: социјалне (самопоуздање, афилијативност, вредносни судови, развој карактера, способност комуницирања, фер плеј); емотивне (самоконтрола, самодисциплина, забава, смањење тензије, самоизражавање, учење о томе како се губи и добија).

Психомоторне функције физичког васпитања: основна техника покрета (локомоторне и манипулативне вештине, перцептуално-моторне вештине); физичка спремност (кардиоваскуларна издржљивост, мишићна снага, флексибилност).

Правилник о наставном плану и програму за други циклус основног образовања и васпитања (Службени гласник-Просветни гласник РС, 6 (2007); 5 (2008); 6 (2009) и 2 (2010.) прописује циљ физичког васпитања у коме је уграђена теорија развоја личности која се односи на основна подручја развоја: когнитивни, афективни и психомоторни. Циљ физичког васпитања је да разноврсним и систематским моторичким активностима, у

повезаности са осталим образовно-васпитним подручјима, допринесе интегралном (когнитивном, афективном, моторичком) развоју личности ученика, развоју моторичких способности; стицању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.

Од завршетка Другог светског рата па до данас усвојено је 12 планова и програма физичког васпитања за основно васпитање и 4 плана и програма за предмет физичко васпитање-изабрани спорт. Они су према Родићу, педагошки и образовно-васпитно дезорјентисани јер се образовни систем налази у сталној реформи у којој гомилање знања извршава свој друштвени задатак. Настава физичког васпитања сведена је на стицање моторичких стереотипа, вештина и фонда спортско техничких умења и вештина које за ученика немају практичну примењивост у свакодневном животу и/или специфичним условима живота и рада (Родић, 2002). Врло актуелно питање наставе физичког васпитања иницирао је Здањски (1998) у свом раду Нови програми физичког васпитања у основним и средњим школама, истиче: ”више нису довољне ситне квантитативне преправке наставних програма физичког васпитања, Школа мора изградити нови модел који ће бити отворен према младом човеку и према друштвеној стварности у којој се он развија и коју он ствара.“

Аруновић (према Матићу и група аутора, 1992.) истиче да планирање треба да буде реално, стручно и економично. Реалност, као битна карактеристика планирања, подразумева да ће се прописани циљ и задаци предмета физичко васпитање-изабрани спорт, реализовати у складу са реалним условима (условима школе, интересовањем ученика и способностима ученика и сл.). Стручност у планирању, односи се, пре свега, на степен савремености сазнања и садржаја која се обухватају планирањем. Препоручљиво је, уколико постоје услови, иновирати рад, у складу са савременим трендовима, интересовањима и потребама ученика. Економичност подразумева искоришћеност свих расположивих просторних и материјално техничких услова школе и локалне средине у којима је могуће реализовати планиране наставне садржаје изабране спортске гране. Очекује се да наставници развијају компетенције потребне за наставу која ће подстицати процес учења у коме ученик самостално и заједно са наставником планира, спроводи и вреднује сопствено учење, посебно ако се полази од тога да је „успешно вођење наставног часа понајпре питање постигнуте равнотеже између образовног потенцијала неке активности и степена у којем одражава ученичко учешће (Кугіасоу, 2001).

Период после Другог светског рата можемо поделити у два периода, која се у многоне разликују, са аспекта развоја циља и задатка физичког васпитања. Први период је од завршетка рата па до осамдесетих година двадесетог века, у коме настава физичког васпитања функционише чак и без дефинисаног циља. У одређеној фази реализације уследиле су дефиниције циља физичког васпитања које су пројектовале државни интерес у овој области. У овом периоду све је било подчињено радничкој класи и јачању одбрамбене моћи државе. Главне врлине које треба развијати кроз наставу физичког васпитања су телесна снага и послушност. И задаци физичког васпитања, у том периоду, су одређивани првенствено из сфере „виших“ тј. државних интереса, док су интереси и потребе развоја личности били у другом плану или су били занемарени (Матић и сар., 1992).

Између педесетих и седамдесетих година двадесетог века, циљ и задаци физичког васпитања, идеологизовани тадашњим општим оријентацијама у образовању и васпитању, били су недовољно јасни, предимензионирани и неоствариво далеко од могућности индивидуалног развоја личности детета (Вишњић и сар., 2004).

Други период почиње почетком осамдесетих година када се захваљујући ангажовању стручњака из области физичког васпитања и напору професора Матића и његових сарадника у оквиру истраживања „Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања“ појављује једна од првих дефиниција циља физичког васпитања, хуманистичке оријентације, окренута потребама деце и младих (коју је формулисао просветни саветник Никола Пајић) и гласи:

„Циљ физичког васпитања је да ученици кроз разноврсне облике систематског вежбања и теоретског васпитања и образовања схвате смисао, вредности и значај физичког васпитања за свој физички развој, здравље, радну и одбрамбену способност, личну и друштвену срећу-задовољство које им оно пружа“. Овом дефиницијом се циљ физичког васпитања усмерава на индивидуални развој појединца, али се и даље прожимају елементи „државних интереса“. Од овог тренутка започео је развојни процес дефинисања циљева физичког васпитања. Као званичне дефиниције циља физичког васпитања појављују се две и гласе:

„Циљ васпитно-образованог рада у физичком васпитању је да се задовољавају потребе ученика овог узраста за кретањем и да се доприноси увећању њихове адаптивне и стваралачке способности у савременим условима живота и рада, као и да се развија

здравствена култура ученика, неопходна ради очувања здравља.“ (Правилник о заједничком плану и програму образовно-васпитног рада у основној школи, Службени гласник СР Србије, бр. 2 (1986).

„Циљ физичког и здравственог васпитања је задовољење потребе ученика за кретањем, допринос повећању адаптивне и стваралачке способности ученика у савременим условима живота и рада, развијање здравствене културе неопходне ради очувања здравља и стварање трајне навике да се физичко васпитање угради у свакодневни живот и културу живљења уопште.“ (Правилник о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Службени гласник СР Србије, бр. 4 (1990). Дефиниције су једним делом усмерене ка индивидуалном развоју ученика, али и даље садрже одређене елементе који, не припадају једном конкретном, а опет свеобухватном циљу физичког васпитања.

Наставним планом и програмом се за сваки разред утврђује који ће се наставни предмети изучавати у сваком разреду, са колико часова недељно и у току школске године. Који програмски садржај ученика треба да савлада у сваком разреду и у току трајања образовања у целини. Предмет физичко васпитање у нашој земљи, гледано кроз постојање у наставном плану и програму, суочаван је са честим променама. Ступањем на снагу новог Правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања престао је да важи Правилник о заједничком плану и програму образовно-васпитног рада у основној школи, Службени гласник СР Србије, бр. 2 (1986). Усвојени Правилник о наставном плану и програму основног образовања и васпитања (Службени гласник- Просветни гласник СР , бр. 4 (1990) примењује се од првог до осмог разреда основне школе од школске 1990./1991. године, а програми почев од првог и петог разреда поступно за генерације које улазе у одговарајући програм образовања. Физичко и здравствено васпитање у плану основног образовања и васпитања до 1990. године реализовано је са три часа недељно од I до VIII разреда. Задаци наставе физичког васпитања су да ученици: упознају значај и суштину физичког вежбања; подстичу хармоничност физичког развоја и правилног држања тела; развијају здравствену културу ради ефикасног очувања здравља, повећавају отпорност организма на штетне утицаје савременог начина живота и рада као и других неповољних утицаја еколошке средине, усвоје одређен фонд моторичких знања, умења и навика неопходних за ефикасно задовољење потребе развоја и очувања здравља, користе

слободно време и решавају свакодневне моторичке задатке, подстичу и активирају латентне способности и изузетне моторне надарености за свестрано развијање и усавршавање у спорту и плесу.

Програмски садржаји предмета физичко васпитање реализовани су кроз три тематска подручија: развијање физичких способности, спортско-техничко образовање и повезивање физичког васпитања са животом и радом. Наставним планом је предвиђена реализација спортских активности ученика са по једним часом седмично у сваком разреду од четвртог до осмог, односно по 38 часова годишње од четвртог до седмог и 36 часова годишње у осмом разреду. Програмски садржаји спортских активности су прописани и прате програмске садржаје предмета физичко васпитање. Настава се реализује са два часа физичког васпитања и једним часом спортских активности. Часови предмета физичко васпитање реализовали су се кроз редован распоред часова, док се час спортских активности ученика могао реализовати као предчас, после одржане наставе или у супротној смени. Спортске активности ученика је било могуће реализовати и ван школе по посебном распореду.

Томислав Ацковић (1991) у свом чланку "Суноврат физичког и здравственог васпитања у основној школи", даје критички осврт на промене у наставном плану и програму у току 1990. и 1991. године. Дотадашњи назив предмета физичко и здравствено васпитање мења назив у физичко васпитање (које је и данас у употреби), а из програмског садржаја искључена су два тематска подручја: теоријско васпитање и идејно васпитни рад. Ове промене по мишљењу аутора значајно су допринеле паду квалитета наставе физичког васпитања.

Физичко васпитање у плану основног образовања и васпитања од школске 1991./1992. године до школске 1994./1995. године реализовано је са три часа недељно од I до III разреда, а од IV до VIII разреда са два часа физичког васпитања и једним часом спортских активности ученика. Часови спортских активности ученика признавали су се наставнику физичког васпитања као наставни у оквиру 20 часова редовне наставе (Закон о основној школи, 1992, чл.27,став 3,)

Од школске 1995./1996. године настава физичког васпитања у основном образовању

и васпитању изучава се са три часа физичког васпитања од I до III разреда, а од IV до VIII разреда са два часа физичког васпитања и једним часом спортских активности недељно на којима се остваривао посебан спортски програм. Циљ и задаци наставе физичког васпитања остају исти као у предходном наставном плану и програму. Да би се реализовала настава спортских активности било је потребно да се 80% родитеља ученика једног одељења, путем анкете изјасне да желе да њихово дете похађа ову наставу. Правилником о измени и допуни правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Службени гласник-Просветни гласник РС, бр.6 (1996), укида се изјашњавање родитеља и настава спортских активности постаје обавезна за све ученике. Садржај спортских активности чиниле су спортске гране које су наведене у поглављу „Спортске гране-изборни програм” Правилник о измени и допуни правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Службени гласник-Просветни гласник РС, бр.5 (1995). За спортске гране ученици су се опредељивали на почетку школске године. Једна спортска грана обрађивала се током школске године. У мешовитим одељењима могле су се изабрати две спортске гране. Настава је била обавезна за све ученике у одељењу и припадала је редовном распореду часова. Часови изборног програма за ученике могли су се одржавати и у супротној смени. Ученици су оцењивани једном бројчаном оценом из наставе физичког васпитања и спортске активности.

Од школске 2007./2008.године наставним планом за други циклус основног образовања и васпитања, поред обавезног предмета физичко васпитање, прописан је нови предмет физичко васпитање-изабрани спорт, који је обавезан изборни предмет.

Нови наставни програм донео је и нови циљ и задатке предмета физичко васпитање-изабрани спорт. Циљ предмета физичко васпитање-изабрани спорт је да ученици задовоље своја интересовања, потребе за стицањем знања, способности за бављење спортом као интегралним делом физичке културе и настојања да стечена знања примењује у животу (стварање трајне навике за бављење спортом и учешћем на такмичењима).

Циљ овог предмета усмерен је према ученику ради задовољења индивидуалних потреба, радозналости и жеље за достигнућима у изабраној спортској грани. Стварање трајне навике код ученика за бављење изабраном спортском граном и учешћем на

такмичењима. Општи оперативни задаци наставе физичко васпитање-изабрани спорт усмерени су на задовољење примарних мотива и потреба ученика за кретањем, игром и такмичењем као и подстицање потребе ученика за личној афирмацијом, групном индентификацијом као доприносом за бржу социјализацију личности. Задаци се односе и на потребу за ставралаштвом у правцу спортско-техничких и тактичких достигнућа и доживљаја личног учинка у спорту кроз примену стечених знања и вештина у систему школских спортских такмичења. Такође, оперативни задаци омогућавају развој и одржавање моторичких способности, стицање теоријских знања у изабраном спорту на основу познавања правила такмичења у истом. Откривањем даровитих и талентованих ученика за одређени спорт и њихово подстицање да се баве спортом, формирају се морално вољни квалитети личности. Посебни оперативни задаци су системски усмерени на развој и одржавање специфичних моторичких способности, које су нарочито значајне за успешно бављење изабраним спортом, учење и усавршавање основних и сложених елемената технике изабраног спорта, принципа технике, начин тренирања, стицање тактичких знања, правила такмичења. Обавезна реализација такмичења на одељенском и разредном нивоу и задовољење социјалних потреба усвајањем етичких вредности, поштовањем противника, правила такмичења и фер плеја саставни су део овог процеса. Посебни оперативни задаци за VII и VIII разред упућују наставника да објективно представи ученику његове могућности за учешће у изабраном спорту и подстицање стваралаштва ученика у спорту. Предмет физичко васпитање-изабрани спорт је обавезан изборни предмет по наставном плану и програму за све ученике у другом циклусу основног образовања и васпитања од школске 2007./2008. године. Реализује се са једним часом недељно који се уноси у распоред часова школе. Бројчано се оцењује и улази у просечну оцену код утврђивања општег успеха ученика. Основни организациони облик рада је наставни час. Часови се уписују према редовном распореду часова у рубрику Књиге евиденције образовно васпитног рада (дневник) под називом физичко васпитање–изабрани спорт (нпр. кошарка) и посебно се нумерише од 1. до 36. часа у V, VI и VII разреду, од 1. до 34. у VIII разреду. Сваки ученик је обавезан да се определи за један спорт од понуђених спортова на почетку школске године. Такође, опредељење за одређени спорт се може реализовати на крају претходног разреда. У сваком разреду ученици могу да наставе изабрани спорт од претходне школске године или да изаберу другу спортску грану. Избор спорта врши се на нивоу одељења. Прихватају се

они спортови за које се определило највише ученика у једном одељењу (цело одељење реализује програм изабраног спорта целе године). Садржаји предмета физичко васпитање-изабрани спорт могу се реализовати у објектима школе, на одговарајућим вежбалиштима-објектима ван школе, под условом да се налазе у близини школе или да је ученицима организован наменски превоз (спортска хала, базен, отворени терени, клизалиште, скијалиште, итд).

Школа ученицима треба да направи такав избор да њиме буду понуђена најмање два индивидуална и два колективна спорта. Уколико школа има оптималне услове за рад, ученицима се може понудити и више спортова. Предлог за изабрани спорт даје стручно веће наставника физичког васпитања. Предлог мора бити реалан. Предлажу се спортови за које постоје адекватни услови. Планирање образовно васпитног рада спроводе наставници у складу са основним принципима планирања у настави физичког васпитања. Обавезна је израда годишњег плана рада из кога проистиче месечни/оперативни план рада. Часови се могу организовати у истој смени у оквиру распореда часова са другим предметима или у супротној смени ако за тим постоји потреба и адекватни услови. Наставник физичког васпитања у истом одељењу обавезно остварује два часа физичког васпитања и један час физичко васпитање-изабрани спорт. Службени гласник-Просветни гласник РС, бр.6 (07).

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊУ

Теоријско проучавање проблема истраживања усмерило је нашу пажњу на истраживање квалитета планирања и реализације наставе предмета физичко васпитање-изабрани спорт у основној школи. Циљ теме је био да се истраже параметри планирања наставе, реализација наставе и њихова усклађеност са исказаним интересовањима ученика, како би се на основу добијених података добила објективна слика о реализацији предмета физичко васпитање-изабрани спорт и његовим домаћајима.

Из постављеног циља, произашло је 10 задатака истраживања којима је тражено да се утврди: (1) Постојање Годишњег плана рада предмета Физичко васпитање-изабрани спорт: (2) Да ли је ученицима понуђено за избор по најмање два индивидуална и колективна спорта: (3) У којој мери су испоштоване препоруке да ученици спорт бирају

личним изјашњавањем: (4) Континуитет у избору спортске гране: (5) У којој су мери изабрани спортови део програма предмета физичко васпитање: (6) Постојање континуитета у реализацији изабране спортске гране од петог до осмог разреда: (7) Да ли се планирају и одржавају одељенска и међуодељенска такмичења у оквиру предмета физичко васпитање-изабрани спорт: (8) Укљученост ученика у активно бављење спортом у слободно време: (9) У којој се мери ученици баве рекреативним вежбањем у слободно време: (10) Којим спортом би ученици желели да се баве да у школи постоје услове за тај спорт.

Из постављене главне хипотезе којом смо препоставили да се настава предмета Физичко васпитање-изабрани спорт у потпуности реализује у складу са концепцијом предмета, изведене су две помоћне хипотезе, које су функционалне са задацима истраживања. 1) Планирање наставе предмета Физичко васпитање-изабрани спорт је у потпуности остварено у школама обухваћеним истраживањем. 2) Настава предмета Физичко васпитање-изабрани спорт у потпуности је реализована поштовањем препоруке за понуду спортова које ученици бирају личним изјашњавањем. Поред основних хипотеза, а на основу постављеног циља и задатка истраживања постављене су и подхипотезе. Везано за прву основну хипотезу постављене су следеће подхипотезе: 1) У свим школама постоји годишњи план рада (са прописаном структуром садржаја) за предмет Физичко васпитање-изабрани спорт: 2) У реализацији предмета Физичко васпитање-изабрани спорт постоји континуитет избора спортске гране и њеног планирања: 3) Испоштована је могућност избора најмање два индивидуална спорта и две спортске игре: 4) Препоручени спортови су део програма предмета физичко васпитање: 5) У оквиру предмета систематски се организују одељењска и међуодељењска такмичења.

На основу друге основне хипотезе постављене су подхипотезе: 1) У потпуности су поштоване препоруке за планирање и реализацију када је у питању избор спортова од стране ученика: 2) Испоштована је могућност избора најмање четири спортске гране од стране ученика: 3) Већина ученика се у слободно време бави спортом: 4) Већина ученика се у слободно време бави рекреативно физичким вежбањем: 5) Социо-демографске карактеристике утичу на однос ученика према настави предмета физичко васпитање-изабрани спорт.

У истраживању је коришћена техника анкетирања ученика и увид у школску документацију и евиденцију од стране аутора истраживања. За потребе истраживања, а у циљу реализације постављених задатка и хипотеза употребљени су следећи инструменти:

Упитник за процену реализације наставе предмета физичко васпитање-изабрани спорт. На основу постављених питања ученици су се опредељивали за један од понуђених одговора или су дописивали одговор. Испитивањем ученика желели смо начинити први корак у истраживању ове проблематике и сазнати од главних актера-ученика да ли су се лично изјашњавали за изабрани спорт, број и спортске гране које су им биле понуђене на избор. Да ли школа организује унутародељењска и међуодељењска такмичења у изабраном спорту. У којој мери се активно баве спортом или рекреативним физичким активностима у слободно време. Да ли је настава предмета Физичко васпитање-изабрани спорт утицала да се определе за активно бављење спортом или рекреативним физичким активностима. Којим спортом би желели да се баве, а није понуђен у школи.

Протоколом за праћење документације и евиденције школе евидентирани су индикатори који се односе на: локацију школе, услове за реализацију наставе физичког васпитања, школски програм, глобални план и оперативни план рада за предмет физичко васпитање-изабрани спорт. Садржај инструмената се ослања на постављене задатке истраживања.

У независне варијабле истраживања, које су и одредиле структуру узорка, сврстане су: пол ученика, локација школе и услови за реализацију наставе физичког васпитања. Зависне варијабле представљају: планирање наставе предмета физичко васпитање-изабрани спорт и реализација наставе предмета физичко васпитање-изабрани спорт.

Узорком је обухваћена 41 основна школа у Шумадијском управном округу. Истраживањем је обухваћено по једно одељење ученика осмог разреда из 21 основне школе у Крагујевцу, 9 основних школа у Аранђеловцу, 5 основних школа у Тополи, 3 основне школе у Книћу и по једна основна школа у Баточини, Лапову и Рачи. Узорак је био стратификован тако што је анкетирано одељење осмог разреда са индексом један. Укупан број испитаника 951 ученик осмог разреда у школској 2013./14. години, који су предмет

изучавали у току другог циклуса основног образовања и васпитања, од тога 481 девојчица и 470 дечака. Добијени резултати су обрађени применом SPSS 22,00 софтверског пакета. Статистичке процедуре коришћене за обраду података обухватиле су дескриптивну и компаративну статистику. У оквиру дескриптивне статистике посебно је обрађена дистрибуција фреквенција и процентни рачун. За компаративну анализу добијених података коришћен је Хи-квадрат тест помоћу табела контингенција.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Годишњи план рада предмета Физичко васпитање-изабрани спорт

У школским програмима школа које су обухваћене истраживањем, утврђено је да 11 школа има планирану понуду два индивидуална спорта и две спортске игре или (26,83%). Две спортске игре у школском програму нуди 30 школа или (73,17%). Истраживањем је доказано да на основу Школског програма (100%), школа има сачињен Годишњи план рада за предмет Физичко васпитање-изабрани спорт. Годишњи планови рада свих школа садрже: спортско техничко образовање ученика (обучавање и усавршавање технике) и индивидуалну и колективну тактику. У структури годишњег плана рада ни у једној школи нису планиране теме из правила изабраног спорта, теоријско образовање и развој моторичких способности ученика специфичних за изабрану спортску грану. Индикативан је податак да су у 8 школа (19,51%), годишњи планови рада прилагођени у односу на ниво савладаности технике спортске гране. Интересантан је податак да су у само 4 школе (9,76%) планови прилагођени у односу на ниво савладаности тактике спортске гране. (ученици су спортску грану изичавали у предходној школској години).

Ученицима је понуђено за избор по најмање два индивидуална и колективна спорта

У упитнику су наведене четири спортске игре и четири индивидуална спорта. Утврђено је да се у понуди највише појављује одбојка са 922 потврдна одговора или у 97,0%, и кошарка у 84,3%, школа или 802 одговора. Нешто више од половине школа нуди мали фудбал 57,5% и рукомет у 56,9% школа. Интересантан је податак да понуда индивидуалних спортова није била у препорученом опсегу, само 30,7%, школа нуди као избор атлетику, док је гимнастика заступљена у 20,2% школа. Стони тенис је заступљен у 33,9%, а пливање у 14,4% школа.

Ученици су спорт изабрали личним изјашњавањем

Од 951 анкетираних ученика осмог разреда утврђено је да је 175 ученика (18,4%), путем анкете изабрало понуђену спортску грану. Такође, утврђено је да знатан број, 388 ученика или 40,8%, није имало прилику да се на усмени предлог наставника изјасни/изабере спортску грану. Индикативан је податак да исти број ученика није био уопште у прилици да се изјасни за спортску грану.

Постоји континуитет у избору спортске гране и изабрани спортови су део програма предмета физичко васпитање

Резултати истраживања недвосмислено показују да су ученици три школе (7,31%), у току другог циклуса основног образовања изучавали један спорт, реч је о пливању, стоном тенису и рукомету. Занимљив је податак да се у 9 школа (21,95%), у једном одељењу реализују различити спортови за девојчице и дечаке, што је супротно упуству за реализацију овог предмета. Спортске гране које се реализују кроз програмски садржај предмета физичко васпитање и по прописаној динамици (рукомет у 5 разреду, кошарка у 6 разреду и одбојка у 8 разреду), реализују се у 12 школа или 29,27%, као изабрани спорт кроз предмет физичко васпитање-изабрани спорт.

У школама се одржавају одељењска и међуодељењска такмичења у оквиру предмета физичко васпитање-изабрани спорт

Планирање и реализација унутародељењских такмичења у изабраној спортској грани је усвојена пракса у свим школама (100%), обухваћеним истраживањем. Интересантан је податак да само 8 или 19,51%, школа има планиране и реализована међуодељењска такмичења у изабраној спортској грани, што је прописана обавеза у процесу реализације програмског садржаја овог предмета.

Већина ученика се активно бави спортом и рекреативним физичким вежбањем у слободно време

Истраживањем се дошло до податка да нешто више од половине 544 ученика или 57,2%, сматра да је рад на часовима изабраног спорта утицао да се одлуче за активно бављење спортом/рекреацијом. Од укупног броја испитаника, 269 или 28,35%, се изјаснило

да активно, у спортском клубу, тренира неки спорт. Нешто већи број ученика 333 или 35,0%, потврђује да се у слободно време бави неким видом физичке активности.

Спорт којим би се ученици бавили да у школи не постоје услови

Занимљив је податак када се ученицима даје слобода да се сами одлуче за избор спортске гране, на првом месту буде пливање, са скоро половином испитаника 434 или 45,6%. Приметна је заинтересованост ученика за бављење тенисом (9,3%), или 88 ученика. Афирмативан је податак да је само 1,3% ученика незаинтересовано за бављење спортом или рекреативним физичким активностима.

Социо-демографске карактеристике – пол, локација школе и услови за реализацију наставе физичког васпитања

Постоји статистички значајна повезаност између локације школе и начина изјашњавања за изабрани спорт $X^2(4)=359.639$, $p=.001$, $\Phi=.435$. Слика није најбоље изоштрена, чини се да је субурбана средина најдемократскија у погледу начина изјашњавања, условно речено (да су школе у субурбаним срединама вршиле анкетирање).

Постоји статистички значајна повезаност између локације школе и понуђених спортова за избор, за све варијабле:

Табела 1. Утицај локације школе на начин изјашњавања за изабрани спорт, организацију унутародељенских такмичења и заступљеност одређених спортова у понуди

Изабрани спорт	X^2	df	P
Атлетика	26.890	2	.000
Гимнастика	47.240	2	.000
Пливање	32.360	2	.000
Стони тенис	97.187	2	.000

Рукомет	30.988	2	.000
Кошарка	69.424	2	.000
Одбојка	18.865	2	.000
Мали фудбал	70.861	2	.000

Одбојка, кошарка и рукомет су најзаступљенији у понуди у урбаним срединама, а атлетика и стони тенис су најзаступљенији у руралним срединама.

Нема повезаности локације и унутародељењских такмичења услед једнообразних одговора испитаника.

Постоји статистички значајна повезаност између локације школе и међуодељењских такмичења (такмичења из изабраног спорта по разредима) $X^2(2)=437.979$, $p=.001$, $\Phi=.679$.

Нема повезаности између пола и одлуке за бављење спортом на основу рада на часовима физичко васпитање-изабрани спорт $Yates'(1)=.371$, $p=.542$.

Нема повезаности између пола и активног бављења спортом (тренирања) $Yates'(1)=2.716$, $p=.099$.

Нема статистички значајне повезаности између пола и рекреативног бављења физичком активношћу $Yates'(1)=1.522$, $p=.217$.

Постоји статистички значајна повезаност између услова за реализацију наставе физичко васпитање-изабрани спорт и начина изјашњавања за изабрани спорт $X^2(4)=183.427$, $p=.001$, $\Phi=.311$. Најинформативнија (најдемократскија) група је са просечним условима.

Постоји статистички значајна повезаност између услова за реализацију наставе физичко васпитање-изабрани спорт и понуђених спортова за избор, за све варијабле изузев малог фудбала, где не постоји статистички значајна разлика:

Табела 2. Утицај услова за реализацију наставе физичког васпитања-изабрани

спорт на организацију међудодељенских такмичења

Изабрани спорт	X²	df	P
Атлетика	51.341	2	.000
Гимнастика	46.905	2	.000
Пливање	213.308	2	.000
Стони тенис	350.056	2	.000
Рукомет	38.586	2	.000
Кошарка	104.819	2	.000
Оdboјка	64.909	2	.000
Мали фудбал	1.038	2	.595

Постоји статистички значајна повезаност услова за реализацију наставе физичко васпитање-изабрани спорт и међудодељењских такмичења $X^2(2)=88.597$, $p=.001$, $\Phi=.306$. Лоши услови су предиктивни за непостојање такмичења по разредима, средњи услови су релативно најповољнији.

ЗАКЉУЧАК И ПРЕПОРУКЕ

На основу добијених резултата из упитника и анализом прикупљених индикатора из протокола можемо закључити да у свим школама постоји годишњи/глобални план рада за предмет Физичко васпитање-изабрани спорт, у којима недостају садржаји који се односе на правила изабране спортске гране, развој физичких способности карактеристичних за изабрани спорт и теоријско образовање. Школе нису развиле праксу континуитета у планирању изабране спорске гране кроз интеграцију и хармонизацију програмских садржаја. Школе нису испоштовале обавезу да ученицима понуде најмање два индивидуална спорта и две спортске игре. Велики број школа ученицима нуди за избор

спортске гране које се реализују кроз предмет физичко васпитање. У процесу реализације програмског садржаја изабране спортске гране, у свим школама систематски се организују одељењска такмичења у изабраном спорту, а приближно једана трећина школа организује међуодељењска такмичења. На основу добијених резултата и непотврђености одређеног броја подхипотеза можемо закључити да је помоћна хипотеза **X1**- Планирање наставе предмета Физичко васпитање-изабрани спорт, у потпуности остварено у школама, није потврђена.

По основу друге помоћне хипотезе и постављених подхипотеза у истраживању се дошло до сазнања да нису у потпуности испоштоване препоруке за планирање и реализацију када је у питању избор спортова од стране ученика, не нуде се најмање четири спортске гране. Настава предмета физичко васпитање-изабрани спорт није пресудно утицала на ученике да се одреде да се активно баве спортом и рекреативним физичким вежбањем. У истраживању је потврђено да социо-демографске карактеристике утичу на однос ученика према наставном предмету физичко васпитање-изабрани спорт. На основу добијених резултата и непотврђености одређеног броја подхипотеза можемо закључити да је помоћна хипотеза **X2**- Настава предмета Физичко васпитање-изабрани спорт, у потпуности реализована, поштовањем препорука за понуду спортова које ученици бирају личним изјашњавањем-није потврђена.

Анализом добијених резултата у овом истраживању и непотврђености помоћних хипотеза можемо закључити да X_0 Предмет физичко васпитање-изабрани спорт је у потпуности реализован у складу са концепцијом предмета- није доказана јер се планирање и реализација овог предмета значајно разликује од школе до школе. Понуда спортских грана које школе нуде ученицима на избор није у складу са жељама и интересовањем ученика. У малом броју школа ученици су у прилици да се такмиче кроз организовање међуодељењског такмичења у изабраној спортској грани. Релативно мали број ученика се активно бави спортом или се одлучује за рекреативне физичке активности у слободно време. Школе у недостатку материјално-техничких услова за реализацију овог предмета нису у могућности да ученицима нуде ширу листу спортских грана.

На основу добијених резултата истраживања о планирању и реализацији наставе предмета физичко васпитање-изабрани спорт, као дела наставног плана и програма другог

циклуса основног образовања и васпитања, дошли смо до следећих закључака и препорука:

1. обавезни изборни предмет физичко васпитање-изабрани спорт, са дефинисаним циљем и задатком има оправдано место у плану другог циклуса основног образовања и васпитања;

2. материјално-технички услови у школама немају капацитете да задовоље жеље и интересовање ученика за жељени спорт;

3. локални спортски објекти/ресурси нису искоришћени у функцији наставе физичко васпитање-изабрани спорт и

4. планирање и реализација овог предмета у школама нису у складу са концепцијом предмета.

Како је прописан наставни план и програм за други циклус основног образовања и васпитања у примени, препоручује се наставницима физичког васпитања да у поступку планирања и реализације наставе обавезног изборног предмета физичко васпитање-изабрани спорт:

1. објективно сагледају просторно-техничке услове школе и локалне заједнице за реализацију спортских грана, и реално сачине понуду спорских грана које ће уврстити у Школски програм,

2. понуда мора да садржи најмање два индивидуална спорта и две спортске игре,

3. изјашњавање ученика је обавезно на нивоу одељења, прихвата се онај спорт за који се определило највише ученика у једном одељењу, цело одељење реализује програм изабрног спорта целе школске године,

4. изјашњавање ученика за изабрани спорт, организује се на почетку школске године за ученике петог разреда, за остале разреде на крају предходног разреда,

5. ученици могу да задрже исту спортску грану или да изаберу другу у свакој наредној школској години,

6. планирање наставе овог предмета прилагодити у што већој мери моделу наставе

физичког васпитања,

7. глобални план рада за предмет физичко васпитање-избрани спорт треба да садржи следећу структуру: развој физичких способности, спортско техничко образовање, индивидуалну и колективну тактику, теоријско образовање, правила избраног спорта и организацију унутар одељенских и међуодељенски такмичења,

8. да воде евиденцију о достигнућима сваког ученика у изабраној спортској грани, како би нове програме сачинили уважавајући стечена знања, вештине и ставове ученика,

9. да одрже континуитет у планирању избраног спорта код одељења која упражњавају исти спорт у трајању од две, три или кроз цео други циклус,

10. да користе оперативне планове из предходне школске године као полазну основу за континуирано планирање,

11. да интегришу и хармонизују програмске садржаје оба предмета, водећи рачуна и о временској усаглашеност,

12. да унутародељенска и међуодељенска такмичења у избраном спорту уврсте како у програм заштите ученика од насиља у школи тако и у програм недеље школског спорта.

Може се, с правом, закључити да су добијени резултати прилично забрињавајући. Сагледавајући везу обавезног изборног предмета физичко васпитање-избрани спорт са обавезним предметом физичко васпитање, и с обзиром на напред изнето, доводи се у питање начин планирања и реализације, а самим тим и квалитет наставе овог предмета. Можда је боље у оваквим околностима обавезном предмету физичко васпитање повећати недељни фонд часова на три.

APSTRAKT

Topic of this paper is teaching physical education- sport-elected, in terms of planning, realisation, and their compliance with the expressed wishes and interests of students, and then, based on those data, we can have objective picture of the realization of physical education-elected sport and its reach. In order to update the problems and establish the actual condition of teaching physical education-sport-elected, 951 eighth grade students were polled, in 41

elementary school. Pedagogical documentation and records were reviewed, with an attempt to determine whether the teaching of this subject is realized in accordance with the prescribed objectives and tasks of this subject. The obtained results are quite disturbing. Considering the relation of mandatory physical education -chosen subject, with mandatory subject of physical education, and considering the results of this study, it is questionable how students are being pleased, how planning and implementation were achieved, and therefore the quality of the teaching of this subject. Maybe it's better, in these circumstances, to increase classes of mandatory subject physical education, per week, to three.

Keywords: desire, interest, planning, implementation, continuity.

ЛИТЕРАТУРА

Аруновић, Д. (1998). Циљ и задаци школског спорта, Прилози о унапређивању наставе физичког васпитања, Министарство просвете, Београд.

Ацковић, Т. (1991). Суноврат физичког и здравственог васпитања, Физичка култура 3, Београд.

Вишњић, Д. и сар. (2004). Теорија и методика физичког васпитања, Факултет физичке културе, Београд.

Закон о основној школи, Службени гласник РС. Бр.50 (1992)

Здањски, И. (1998). Нови програми физичког васпитања у основним и средњим школама, Прилози о унапређивању наставе физичког васпитања, Министарство просвете, Београд.

Лумпкин, А. (1987). Физичко васпитање као динамички процес(превод), Физичка култура, 3, Београд.

Матвејев, Л. П. (1984). Очерки по теорији физическој култури. Москва: Фискултура и Спорт.

Матић, М. и Илић, С. (1977). Ниво и обим познавања проблематике физичког васпитања код ученика основних школе Србије, Физичка култура 1, Београд.

Матић, М. и сар. (1982). Аксиолошке и методолошке основе ревалоризације телесног кретања-вежбања, Факултет за физичко васпитање, Београд.

Кугиасоу, С. (2001). Темељна наставна умјећа. Загреб. EDUCA

Родић, Н. (2002). Развој наставних планова и програма основне наставе физичког васпитања, Настава и васпитање, бр. 4.

Правилник о заједничком плану и програму образовно-васпитног рада у основној школи, Службени гласник РС-Просветни гласник. Бр. 2. (1986)

Правилник о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр. 4 (1990)

Правилник о изменама и допунама правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр.5 (1995)

Правилник о изменама и допунама правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр.6 (1996)

Правилник о наставном плану и програму за други циклус основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр.6 (2007)

Правилник о наставном плану и програму за други циклус основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр.5 (2008)

Правилник о наставном плану и програму за други циклус основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр.6 (2009)

Правилник о наставном плану и програму за други циклус основног образовања и васпитања, Службени гласник РС – Просветни гласник. Бр. 2 (2010)